

K FILOZOFICKÝM A SOCIOLOGICKÝM OTÁZKÁM ODMĚŇOVÁNÍ V SOCIALISTICKÉM ZEMĚDĚLSTVÍ

A. Burian

BURIAN, A. (Ústav racionalizace řízení a práce, pracoviště Brno): *K filozofickým a sociologickým otázkám odměňování v socialistickém zemědělství*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 19, 1983 (2) : 91-100.

Splnění úkolů stojících před čs. zemědělstvím je možné především lepším využitím nejproduktivnější výrobní síly, jíž je lidský faktor. Ten musí být náležitě motivován a stimulován. Peněžní odměna má v socialistické společnosti stále ještě významné, ale (ve srovnání s kapitalistickou) výrazně ohraničené místo. Nesměruje ke změně charakteru práce, naopak posiluje postavení práce v pozici vnuceného prostředku, pomocí něhož je dosahováno cílů ležících mimo oblast pracovního dění. Sociologické výzkumy zemědělské populace prokazují, že její hodnotové systémy, společenská pozice i prestiž profesí jsou již více ovlivňovány nepeněžními faktory, zejména charakterem vykonávané práce. Z toho vyplývá potřeba nejen věnovat náležité úsilí kvalifikovanému zacházení s peněžní odměnou, ale i urychleně rozvíjet nemateriální typy odměn a vytvářet pro pracovní činnost takové podmínky, aby byla kulturní a přitažlivá.

filozofie; sociologie; odměňování; funkce peněz; motivace; stimulace; stadium sociálního vývoje

Jak vyplývá z materiálů 4. zasedání ÚV KSČ (28. a 29. 10. 1981), je potřeba počítat s tím, že další vývoj našeho zemědělství bude probíhat s nižší výměrou zemědělské půdy, s menším počtem pracovních sil, s podstatně nižšími dovozy obilí, s nižšími přírůstky průmyslových hnojiv a s omezenými investicemi.

Proto splnění úkolů stanovených našemu zemědělství XVI. sjezdem KSČ je možné jedině daleko lepším využitím nejproduktivnější síly, kterou představuje lidský faktor.

Je třeba prosadit:

1. pružnější vstup vědy do výrobních procesů,
2. zdokonalení řídicích a organizačních činností,
3. rozvoj aktivity, iniciativy a angažovanosti nejširších mas pracujících.

K tomu je nutno vytvořit řadu předpokladů, mezi nimiž zaujímá významné a namnoze i rozhodující místo kvalifikovaně utvářená motivace a efektivní stimulace pracovního a společenského chování.

Kvalifikovaně motivovat znamená znát hodnotové systémy a orientaci potřeb lidí, využívat zákonitostí jejich vývoje a vědecky

ovlivňovat jejich pohyb směrem odpovídajícím dlouhodobým (nebo i pro tento případ vytčeným) cílům.

Efektivně stimulovat lze pak jen za podmínky, že jsou známy rozhodující motivátory činností lidí (skupin ev. jedinců) a že jsou jim nabízeny takové satisfaktory (typy odměn), jež co nejbezprostředněji směřují k jejich uspokojení.

Za univerzální odměnu za práci je v běžné praxi považován plat (mzda) s různě strukturovanými vztahy základní a pobídkové složky, tarifních, časových, úkolových a jiných typů peněžních odměn.

Všechny typy a formy peněžní odměny mají jeden společný jmenovatel: mají se dále transformovat — přeměnit v užité předměty, v objekty okamžité spotřeby, v platby nebo v „jistoty“ a zprostředkovat tak uspokojení aktuálních či perspektivních potřeb svého vlastníka.

V této studii si proto klademe (a pokoušíme se zodpovědět) otázku, kam až sahají možnosti materiální motivace a peněžní stimulace pracovního a společenského chování člověka v období budování rozvinuté socialistické společnosti a jaká socialistická pravidla fungování peněžní odměny třeba respektovat, má-li být dosahováno její náležité účinnosti.

K FILOZOFICKÝM ASPEKTŮM ODMĚŇOVÁNÍ V ROZVINUTÉ SOCIALISTICKÉ SPOLEČNOSTI

Jsme v období budování rozvinuté socialistické společnosti. I když jsme se zbavili iluzorních představ o možnosti vybudovat komunismus v krátkém údobí několika málo pětiletěk, musíme počítat s tím (a jsme-li marxisty, ani nemůžeme jinak), že s dovršením rozvinuté socialistické společnosti se jednou zákonitě dostaneme do cílové roviny, jíž bude budování komunistické společnosti, tj. „vysoce organizované společnosti svobodných a uvědomělých pracovníků, v níž práce ve prospěch společnosti se stane pro všechny první životní potřebou, uvědomělou nutností“ (Dějiny KSSS, s. 664).

K tomuto cíli vede jediná trať s ekonomickou a sociální kolejí. Pokládat sebeusilovněji jen jednu z nich a druhou opomíjet znamená zůstat stát. A co hůře, prakticky ani nelze se zaměřit pouze na ekonomický růst (bez ohledu na jeho charakter), aniž bychom se dostali k nejrůznějším křížovatkám možností měnit směr tohoto vývoje. Na druhé straně není možno předpokládat úspěch ve formování vědomí lidí, nebude-li naše snažení provázeno potřebným ekonomickým efektem, prokazujícím existenční oprávněnost daného systému.

Přitom samostatný ekonomický růst (i když jeho funkci považujeme za rozhodující — Lenin 1956, s. 468) je vázán na procesy relativně rychleji probíhající (vstup technicko-technologických inovací a vědy do výroby) než formování názorů, postojů, společenského vědomí. A právě přeměna práce v první životní potřebu (tedy onen náročný zlom v jejím postavení vůči vědomí člověka) se stává onou podmínkou, bez jejíhož dosažení do komunismu vkročit nelze.

Nelze však opomenout skutečnost, že dokud lidé nedospějí k tomuto stadiu, charakterizovanému vnitřní potřebou pracovat podle svých schopností, nemůže se společnost obejít bez příslušných motivátorů.

a stimulátorů, utvářejících, upevňujících a modelujících požadovaný vztah k práci.

Socialismus proto musí zvládnout „tvorbu zainteresovanosti“ — individuální, skupinové i celospolečenské — jako jednu ze základních metod efektivního hospodaření. Leninovo pravidlo, že „každé velké odvětví národního hospodářství je třeba vybudovat na osobní zainteresovanosti“ (Lenin 1955, s. 61), prokazuje i v aktuální praxi svoji plnou opodstatněnost.

Co však třeba chápat jako zdroj této osobní zainteresovanosti? Základním motivátorem lidské činnosti (a tedy i zainteresovanosti na dosažení požadovaných výsledků) je uspokojení naléhavých potřeb.

Jaké potřeby však zaujímají ono nejpřednější místo, jež působí motivačně nejúčinněji? Zde se obvykle uchylujeme k značně nepřesnému klišé, tvrdícímu, že i v socialismu jsou to peníze jako obecný ekvivalent zboží, neboť vše, co člověk potřebuje, má vesměs materiální podobu, podobu zboží, jež si lze právě pomocí peněz pořídit.

Omyl tohoto tvrzení spočívá jednak v tom, že peníze nejsou samy o sobě potřebou, nýbrž jen prostředníkem k uspokojení materiálních potřeb, jednak v tom, že v socialismu ztrácejí již svoji „všemocnost“ i řadu funkcí, které mají v kapitalismu: nejsou schopny transformace v bezpracné renty, dividendy a v kapitál.

Abychom určili jejich funkci v širším slova smyslu, musíme alespoň rámcově vymezit cíle socialistické společnosti, k jejichž dosažení právě ony svým dílem přispívají, vůči nimž sehrávají svoji specifickou roli.

Socialismus považujeme za nižší stadium komunismu, za etapu vývoje společnosti, kde „se upevňuje společenské vlastnictví výrobních prostředků a vztahy soudružské spolupráce lidí, osvobozených od vykořisťování. Socialismus zachovává a chrání individuální vlastnictví spotřebních předmětů, které nemůže být zdrojem vykořisťování. Platí tu princip „kdo nepracuje, ať nejí“ a zákonné rozdělování je odměňování podle množství a kvality práce.

Jeho cílem je vybudovat takovou ekonomickou základnu a vychovat člověka s takovými vlastnostmi, aby byl schopen realizovat další stadium společenského systému, v němž práce se stane jeho základní potřebou a rozdělování bude moci respektovat „princip potřeby“.

Smyslem socialistického výrobního způsobu není předstihnout v materiální vybavenosti lidí kapitalismus. (Zde by pak bylo třeba zodpovědět otázku, kterou třídu, kterou vrstvu či skupinu tohoto systému chceme předstihnout: dělníky, zaměstnance, úředníky, či snad i představitele velkokapitálu?) Vždyť „cílem komunistického způsobu výroby není pouhé dosažení hmotného a kulturního blahobytu, ani minimální pracovní doba a maximální volný čas — to jsou jen prostředky strategického cíle — ale vytvoření vzájemných vztahů člověka k člověku, čili všestranný rozvoj individuí je směrem úsilí a smyslem náplně přechodu od socialismu ke komunismu (Politická ekonomie 1975, s. 322).

Máme-li dosáhnout tohoto cíle, pak funkce peněz v socialismu nespočívá rozhodující měrou v jejich schopnosti vytvářet předpoklad vysoké životní úrovně, ale v jejich diferenční schopnosti hodnocení pracovního výkonu, míry vynakládaného úsilí, požadované kvalifikace,

přijaté zodpovědnosti, společenského významu a obtížnosti vykonávané práce.

Z toho pak vyplývá logická námitka, zda právě peněžní odměna je dominantou, o kterou se celý systém odměňování musí opírat.

Zatím si zřejmě nedokážeme dost dobře představit odměňování práce bez peněz. (Vždyť celý systém odměňování stojí na relativně složitém, ale zaběhnutém profesně kvalifikačním a tarifním uspořádání.) A navíc — pokud existuje zboží, musí jejich obecný ekvivalent — peníze — sehrávat žádoucí (tj. podle potřeb společnosti diferencovaný) vstup na trh a dávat svým vlastníkům materiální satisfakci za společensky užitečnou práci.

Slabinou peněz je však jejich anonymita: nejsou schopny vypovídat ani o svých zdrojích, ani o způsobu, jímž přešly do rukou svého vlastníka. Pokud by tedy „materiální vybavenost“ měla být atributem společenského hodnocení člověka, mohla by největší prestiž příslušet i lidem jednajícím v nejpříkřejším rozporu se zájmy socialistické společnosti.

V SSSR si tuto skutečnost již plně uvědomují a činí také rozhodná opatření, jež by měla zbavit peníze této anonymity: „Otázka kontroly míry práce a míry spotřeby každého člena společnosti se musí stát středem pozornosti všech stranických a společenských organizací, sovětů a státních orgánů. Takovou kontrolu bude potřeba provádět na širokém demokratickém základě, všemi prostředky organizátorské a ideově výchovné práce“ (Havlíček 1982).

Další — byť v socialismu omezená — schopnost peněz, vyvolávající právem jistě obavy, spočívá v jejich transformační způsobilosti: jsou schopny se přeměňovat nejen ve zboží, ale i v úzkoprofilové zboží, ve zdroje žádoucích i nežádoucích „jistot“, v žádoucí i nežádoucí prestiž i pozici člověka atd., jsou schopny vyvolávat další sociální i ekonomické jevy, jejichž dopad nemusí být v souladu s celospolečenskými zájmy, jakmile přesáhnou určitou velikostní hranici. Tuto hranici nelze stanovit konkrétní částkou, poněvadž se ve své projekci podobají „rychlosti“: 10 km za hodinu pro tryskové letadlo a 500 km pro pěšáka — jaká to nesouměrnost!

Stejně tak hranice dispozice s peněžními prostředky: lze miliónovou odměnu využít v souladu se společenskými cíli socialistického systému? Stane se z ní zdroj bezpracných „důchodů“ pro potomky? Budou přeměněny v závist nebo dokonce nenávist vzbuzující předmět? Stanou se základem pro projekci vysokých odborných, zajímavých i jiných aspirací? Zvýší nebo sníží pracovní výkon svého vlastníka?

A dostáváme se zpět k člověku, k jeho vlastnostem, znalostem, hodnotovým systémům — k jeho sociální kvalifikaci, jež rozhoduje v transformačním dopadu vlastnictví peněžních a materiálních prostředků.

I na zacházení s nimi je tedy třeba vychovávat a kvalifikovat. A tomuto cíli samotná peněžní odměna neslouží; vliv sociálních a morálních odměn je zde daleko významnějším faktorem dosahování žádoucích postojů, restrukturalizace hodnotových systémů i tvorby socialistického životního způsobu.

Peněžní odměna za práci je v socialismu základním prostředkem, sloužícím k reprodukci pracovní síly. Má-li plnit tuto funkci, musí být alespoň tak vysoká, aby stačila (vzhledem ke své kupní síle) zajistit existenční minimum pracovníka i těch členů rodiny, kteří jsou na jeho výdělek odkázáni. Jinak ztrácí práce svoji ekonomickou i sociální opodstatněnost a morálně výchovnou funkci.

Životní úroveň je pak další sociologickou kategorií, bezprostředně spjatou s celkovou výší peněžních příjmů rodiny¹). Zde je (nebo měla by v socialismu být) její hladina určována především dosahovanou úrovní peněžních příjmů z pracovního poměru, nebo alespoň z „legálních“ příjmů za společensky užitečnou práci. Růst (stagnace, pokles) životní úrovně se zpětně promítá vůči svým zdrojům, vůči podniku i práci, a modifikuje stimulační účinnost peněžní odměny.

Růst životní úrovně (růst kupní síly dosahovaného příjmu) vede zpravidla nejprve k zájmu o dosažení materiální vybavenosti, již dosahují příslušné „sociální vzory“. Zde pak záleží jen na tom, aby byl nabídnut dostatečně široký a dostatečně atraktivní sortiment z boží, jež si lze pořídit, aby byl vytvořen silný stimulátor pro dosahování co možná maximální peněžní odměny. A pokud podnik (instituce) může přiměřeně platit zvýšené pracovní úsilí, dosahuje požadovaného výkonu. Tento stav však není trvalý; není to stav „jednou pro vždy“. Dříve či později musí dojít k relativní nasycenosti a k pochopení skutečnosti, že pouhé vlastnění (byť sebeširšího okruhu spotřebních předmětů) nemůže být náplní nebo cílem života socialistického člověka. Pak zákonitě dochází k požadavku užívat adekvátně dosažených materiálních prostředků, nechápat je jako cíl snažení, ale jako prostředek způsobu života. V těchto „nových podmínkách“ potom naopak přestává být práce pouhým prostředkem k dosahování cílů nacházejících se mimo ni, ale sama se včleňuje postupně mezi požadované cíle. (Ovšem za podmínky, že splňuje nároky na úroveň seberealizačních satisfaktorů, jež jsou vůči ní vznášeny.)

V situacích, kdy dochází ke stagnaci nebo poklesu životní úrovně, lze očekávat tři typy vztahů vůči podniku, práci a peněžní odměně za práci:

— Snahu o udržení dosažené životní úrovně i za cenu zvýšeného pracovního úsilí v podniku (pokud lze zvýšeným úsilím dosáhnout podstatně vyšších příjmů).

— Oslabení zájmu o práci v podniku a o klesající (stagnující) výdělek (pak dochází k hledání jiných zdrojů příjmů).

— Rezignaci, při níž se člověk obvykle vrací ve svých požadavcích zpět a minimalizuje svoje nároky (třeba až po existenční minimum). Jeho vztah k práci pak obvykle klesá rovněž až na úroveň sankčně nepostižitelného minima výkonu.

¹) Životní úroveň zde chápeme v užším slova smyslu — její obsah tvoří typ bydlení, vybavenost domácnosti, kvalita stravování a odívání, délka pracovní doby a množství volného času.

Jak jsme již naznačili, sociologicky zajímavým vůči práci i odměně za práci se stává působení přijatého životního způsobu. I když odměna za práci se již neodráží bezprostředně (jak je tomu u životní úrovně) do životního způsobu, přece jen vytváří primární materiální předpoklady pro jeho formování. Daleko větší důraz je zde však kladen na charakter práce, který je neoddělitelnou součástí životního způsobu.

Vstup do této problematiky nám zprostředkovává teorie stadií sociálního vývoje (Burian 1980, s. 165—221).

V I. stadiu sociálního vývoje (příznačného dnes ještě pro většinu obyvatelstva rozvojových zemí, ale reziduálně se nacházejícího i u nás) člověk očekává od práce „uchování své existence“. Proto také dosažení existenčního minima je dostatečným satisfaktorem a повеlem k ukončení pracovní činnosti. Další výkon je stimulovatelný v podstatě jen mimomateriálními prostředky.

V II. stadiu se očekávání zvyšuje na vybavenostní homogenizaci s atraktivními vzory. Touha po vlastnění předmětů propůjčujících vyšší společenskou prestiž se stává hybnou pákou maximálního výkonu. „Mít“, „vlastnit“, „pořídit si“ se stává společenským zákonem tohoto stadia, pokud se mu podřizujeme. Nejvyšší hodnoty dosahuje ten, jehož vlastnictví se honosí nejvyšší cenou. Toto stadium se úzce snoubí se všemi principy, na nichž stojí (a vždy stála) kapitalistická společnost). Jeho dědictví přezívá generace a (i když je na ústupu) sehrává i u nás nepominutelnou roli. Stimulace výkonu je zde jednoduchá: peněžní odměna (respektující alespoň taylorovské principy) je schopna uvést příslušníka tohoto stadia do přiměřené (někdy až nepochopitelné) akcelerace.

V III. stadiu práce přestává být pouhým prostředkem k dosahování peněžní odměny. Požadavek vysoké životní úrovně (v nejužším slova smyslu) neuspokojuje. Pouhé vlastnění věcí je nahrazeno potřebou využívat jich, obohatit jimi všechny životní projevy: nejen MÍT, ale i MÍT SE. A k tomu nestačí peníze; to chce ještě čas, rezervu sil a sociální prostor. Do něho pak nevstupuje jen volný čas, ale i práce sama jako nejdůležitější sféra, modelující vlastnosti i možnosti člověka v socialistické společnosti. Stimulem pracovního výkonu se pak stávají více vnitřní vazby vůči obsahu, smyslu a cílům práce, vůči mezilidským vztahům a odpovědnostem za výsledek, za úspěch, za dobré jméno kolektivu nebo podniku, než pouhý peněžní impuls. V těchto vztazích pak sehrávají výraznou úlohu stimuly nemateriální i odměny morálního charakteru (časové výhody, prestižní odměny, vstupy zvyšující seberealizační hodnotu práce atd.).

Stadia sociálního vývoje se nikterak neztotožňují se sociálně ekonomickými formacemi. Každá sociálně ekonomická formace však vytváří předpoklady pro masovější rozvoj některých stadií sociálního vývoje, i když v ní mohou existovat všechna. Tak např. předkapitalistické formace dávaly šance jen na masové obsazení I. stadia, kdežto II. a III. stadium se nabízelo jen představitelům vykořisťujících tříd. Kapitalismus dal nejvyšší hodnotu II. stadiu sociálního vývoje a vyvolal groteskní boj o jeho dosažení v absurdních podmínkách antagonistic- kých tříd, když hodnotu člověka převedl na cenu jeho majetku. Socialismus pak nabízí masový rozvoj III. stadiu, stadiu, v němž humanizace

práce by mohla utvářet z práce základní objekt seberealizace člověka, překlenout most mezi pracovními a mimopracovními činnostmi a zprostředkovat tak plynulý přechod do IV. stadia, jež definoval Karel Marx svou tezí o charakteru práce v komunismu — „kdy se stane základní potřebou člověka“.

Využití těchto poznatků nabízí nejen zefektivnění motivační účinnosti všech typů dosud používaných odměn, ale naléhavě vyžaduje i konstituování řady nových odměn (zejména nemateriálních), jejichž účinnost by mohla být i při minimálních nákladech vysoká.

Znalost těchto stadií a jasná představa o jejich obsazení dávají možnost nejen odhadnout sociálně ekonomický stav společnosti, ale nabízejí i možnost nejefektivněji stimulovat pracovní chování lidí právě podle úrovně aspirací, vyplývajících ze stadia sociálního vývoje, v němž se nacházejí.

Sociologickou kategorií, zatím neodlučitelnou od výše peněžní odměny, je i sociální status člověka. Je to míra úcty a vážnosti, jíž v dané společnosti požívá vzhledem k sociálním a ekonomickým znakům, jež vykazuje.

Tyto znaky však nemají v každé společnosti stejnou hodnotu. Tak jako vykořisťovatelské sociálně ekonomické formace vykazují obrovské rozdíly v hodnocení lidí z třídních pozic, tak i jednotlivé society (uvnitř každé formace) přiznávají svým členům status (sociální pozici i prestiž) podle klíče, který nejpřesněji odpovídá poslání (cílům, charakteru) dané společenské skupiny. Kapitalismus však první nastolil jedinou „univerzální“ hodnotu, schopnou měnit sociální status každého člena své společnosti — peníze.

Tento systém jsme překonali a na formy myšlení, odrážející buržoazní ideologii, nahlížíme jako na rezidua dávno uplynulých dob — i když mohou mít svoje kořeny nikoliv v minulosti.

Výzkumy sociálního statusu, které jsme provedli, nebo podobné výzkumy, s kterými jsme se mohli seznámit (Burian 1974) prokazují, že (do jisté míry idealizovaná) společenská pozice člověka v naší společnosti je utvářena „hodnotami“, zaujímajícími zhruba toto pořadí:

1. charakterové vlastnosti
2. vzdělání
3. profese
4. fyzické vlastnosti
5. funkce
6. výše příjmů
7. úroveň materiální vybavenosti
8. způsob života

Prestiž profese jako skupinová forma sociálního statusu vykazuje však jiné uspořádání „hodnot“, z nichž je tvořena:

1. potřebné vzdělání
2. zajímavost práce
3. předpoklad vysokého výdělku

4. modernost práce
5. perspektiva vyššího funkčního postavení
6. předpoklad zajímavého životního způsobu
7. úroveň řízení práce (pracoviště)
8. dispozice s časem (míra volného času)
9. úroveň mezilidských vztahů aj.

Sociální status profese, který se v našem případě bezprostředněji dotýká oblasti „výdělku“, ovlivňuje však výrazně status jedince, v němž „výše příjmu“ zaujímá sice nižší, nikoliv však bezvýznamné místo. Profese udílí svým příslušníkům „sociální status“ v obecnějším rozsahu než jednotlivci své profesi, poněvadž znaky utvářející prestiž profese jsou postizitelnější než suma sociálních statusů všech jednotlivců dané profese.

V obou případech však platí, že „výše příjmu“ i „předpoklad vysokého výdělku“ jsou výrazným atributem sociálního statusu.

A podobně jako existuje v přírodě „zákon zachování hmoty a energie“, tak (dovolíme-li si tuto nepřesnost) existuje i jistá sociální zákonitost „zachování sociálního statusu člověka“. První existuje objektivně, druhá jako bytostná obrana dosažených ambicí, společensky akceptovaných, proti jejich ohrožení nebo dokonce ztrátě.

Člověk, který dosáhl jednou vyššího sociálního statusu (statusu, který je zdrojem odpovídající míry sebeúcty), je nucen nejen psychicky, ale i sociálně (svým nejbližším okolím) k tomu, aby — pokud je toho ještě fyzicky schopen — bojoval proti degradaci svého postavení. A dosažená výše příjmu je jedním z pilířů sociálního statusu. Proto snížení platu, zejména jeho základní složky, je chápáno jako bezprostřední útok proti sociálnímu statusu člověka (a zprostředkovaně — jde-li o celoprofesi relaci — i profese).

ZÁVĚR

Oblast odměňování se nachází svým způsobem v rozporné situaci: na jedné straně chceme zvýšit účinnost materiální (v podstatě peněžní) odměny, jejíž absolutní růst téměř zastavujeme, nebo alespoň výrazně zpomalujeme, na druhé straně nepřikládáme náležitou váhu jiným formám odměn, jež právě v socialismu by mohly být náležitě využívány a rozvíjeny, a to především proto, že jde o „neprobádané území“, v němž se bezpochyby nachází řada úskalí a problémů.

Východiska z této situace vidíme proto ve dvou řešeních, jež by měla být realizována souběžně, kvalifikovaně, a tam, kde jde o nové formy, i s příslušným experimentálním ověřením:

1. Je nezbytně nutno prohloubit diferenciaci peněžní odměny; k tomu je ovšem třeba kvalifikovat řídicí pracovníky (zejména techniky a mistry) na správné používání všech forem a typů těchto odměn.

2. Je stejně nutno hledat, rozvíjet a prohlubovat i nemateriální typy a formy odměn, neboť nekladou nároky na zvyšování mzdových

fondů, zvyšují seberealizační hodnotu práce a rozvíjejí předpoklady socialistického způsobu života.

Tuto oblast je třeba již nyní náležitě prozkoumat, pak experimentálně ověřit, legislativně upravit a kvalifikovat vedoucí pracovníky tak, aby byli schopni jí využívat ve formě odměny za kvalitní práci.

Literatura

BURIAN, A.: Osobnost studenta a motivace studia na VŠZ. [Závěrečná zpráva.] Brno, VŠZ 1974.

BURIAN, A.: Sociologické problémy řídicí práce v čs. zemědělství. Habilitační práce. Brno, VŠZ 1980.

HAVLÍČEK, F.: Sociálně politický a duchovní rozvoj sovětské společnosti. Příloha Tribuny č. 3, 1982.

LENIN, V. I.: Materiály k revizi programu strany. Spisy, sv. 24. Praha, SN) 1956.

LENIN, V. I.: Nová ekonomická politika a úkoly politických a osvětových pracovníků. Spisy, sv. 33. Praha, SNPL 1955.

Došlo dne 2. 11. 1983

БУРИАН, А. (Институт рационализации управления и труда, Брно): *Философские и социологические вопросы оплаты труда в социалистическом сельском хозяйстве*. Сбор. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 19, 1983 (2) : 91-100.

Выполнение стоящих перед чехословацким сельским хозяйством задач требует прежде всего улучшенного использования наиболее продуктивной производительной силы — человеческого фактора. А его надо надлежащим образом стимулировать и мотивировать. Денежное вознаграждение имеет в социалистическом обществе ясно ограниченное, хотя и значительное еще место (по сравнению с капиталистическим): оно не направлено на изменение в характере труда — наоборот, усиливает роль труда в позиции вынужденной среды, с помощью чего и достигаются цели, стоящие вне области рабочего процесса. Как показывают социологические обследования сельской популяции, ее системы ценностей, общественная позиция и престиж профессии уже в большей мере обуславливаются неденежными факторами, особенно характером выполняемой работы. Из этого вытекает необходимость не только в стремлении квалифицированно распределять денежные вознаграждения, но и ускоренно развивать нематериальные типы оплаты и создавать для трудовой деятельности такие условия, которые делали бы эту деятельность привлекательной и культурной.

философия; социология; оплата труда; функция денег; мотивировка; стимулирование; ста-
дия социального развития

BURIAN, A. (Institute of Management and Labour Rationalization, Brno): *On the Philosophical and Sociological Aspects of Remuneration in Socialist Agriculture*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 19, 1983 (2) : 91-100.

The targets faced by Czechoslovak agriculture can be fulfilled mainly through a better utilization of the human factor as the most efficient productive force. The human factor needs due motivation and stimulation. Pecuniary remuneration is still important in the socialist society; however, its position is limited, as distinct from the capitalist society. Pecuniary remuneration is not aimed at a change in the nature of work; on the contrary, it strengthens the position of work in the role of enforced means to obtain goals outside work activities. Sociological surveys of farming population demonstrate that non-pecuniary factors, mainly the nature of work, exert

the highest influence on the people's value systems, social position and profession prestige. This implies how necessary it is to pay due attention to the use of pecuniary remuneration and, at the same time, to develop non-material types of remuneration and create due conditions for work to be attractive.

philosophy; sociology; remuneration; function of money; motivation; stimulation; stage of social development

Adresa autora:

Doc. JUDr. PhDr. Antonín Burian, CSc., Ústav racionalizace řízení a práce Praha, pracoviště Smetanova 49, 656 01 Brno
